

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. БАГАТОЇДНІ ШКІДНИКИ	
Довгоносик чорний буряковий	6
Звичайний павутинний кліщ	9
Капустянка звичайна (медведка, вовчок)	12
Клоп мармуровий	16
Коник зелений	31
Лучний метелик	34
Муха паросткова	39
Мідляк піщаний	42
Оленка волохата (бронзівка волохата)	45
Сарана італійська (прус)	51
Сарана марокканська	55
Сарана перелітна (азіатська)	61
Скосар люцерновий (кореневий люцерновий довгоносик) ..	69
Совка бавовникова	72
Совка виноградна	82
Совка гамма	84
Совка горохова	88
Совка люцернова (льонова)	90
Совка помідорна (карадріна)	94
Совка с-чорне	98
Сонцевик будяковий	103
Стебловий (кукурудзяний) метелик	107
Трипс квітковий західний	114
Трипс різноїдний	125
РОЗДІЛ 2. СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ШКІДНИКИ	129
Бобова (акацієва) вогнівка	129
Горохова галиця	134
Горохова плодоярка	136

Гороховий зерноїд (горохова зернівка)	140
Довгоносик п'ятикрапковий	143
Довгоносик смугастий бульбочковий	146
Довгоносик щетинистий бульбочковий	149
Квасолева зернівка	152
Клоп люцерновий	156
Мінер нутовий	159
Попелиця горохова	163
Попелиця люцернова (акацієва)	167
Трипс гороховий	170

РОЗДІЛ 3. ХВОРОБИ

Альтернаріоз	174
Антракноз бобових	178
Аскохітоз блідий	185
Аскохітоз нуту	189
Аскохітоз темний	195
Афаноміцетна коренева гниль гороху	201
Бактеріальне в'янення	206
Бактеріальний опік гороху	208
Бактеріальний опік сої	212
Борошниста роса гороху	214
Вірус деформуючої мозаїки	219
Гниль коренева	222
Жовта мозаїка сої	227
Зморшкувата мозаїка сої	230
Іржа гороху	232
Іржасто-бура плямистість сої	237
Кута́ста плямистість листя (бактеріальний опік) сої	243
Оливкова пліснява	247
Пероноспороз гороху	249
Пустульний бактеріоз сої	252
Пітіозна коренева гниль (пітіоз)	256
Стемфільоз (чорнувата плямистість)	261

Сім'ядольний бактеріоз (бактеріоз насіння і сходів) сої . . .	264
Сіра гниль	268
Фомопсис (рак стебел) сої	272
Фузаріоз	276
Фітофтороз сої	282

РОЗДІЛ 4. ФЕНОЛОГІЧНІ КАЛЕНДАРІ РОЗВИТКУ ШКІДНИКІВ БОБОВИХ КУЛЬТУР

4.1. Фенологічні календарі розвитку	
багатоїдних шкідників	290
– довгоносика чорного бурякового	290
– звичайного павутинного кліща	290
– капустянки звичайної (медведки, вовчка)	291
– клопа мармурового	291
– коника зеленого	292
– лучного метелика	292
– мухи паросткової	293
– мідляка піщаного	293
– оленки волохатої (бронзівки волохатої)	294
– сарани італійської (пруса)	294
– сарани марокканської	295
– сарани перелітної (азіатської)	295
– скосяря люцернового (кореневого люцернового довгоносика)	296
– совки бавовникової	296
– совки виноградної	297
– совки гамми	297
– совки горохової	298
– совки люцернової (льонової)	298
– совки помідорної (карадріни)	299
– совки с-чорне	299
– сонцевика будякового	300
– стеблового (кукурудзяного) метелика	300

4.2. Фенологічні календарі розвитку спеціалізованих шкідників	301
– бобової (акацієвої) вогнівки	301
– горохової галиці	302
– горохової плододжерки	302
– горохового зерноїда (горохової зернівки)	303
– довгоносіка п'ятикрапкового	303
– довгоносіка смугастого бульбичкового	304
– довгоносіка щетинистого бульбичкового	304
– квасолевої зернівки	305
– люцернового клопа	305
– мінера нутового	306
– попелиці горохової	307
– попелиці люцернової (акацієвої)	307
– трипса горохового	307
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	
УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ ШКІДНИКІВ	308
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	
РОСІЙСЬКИХ НАЗВ ШКІДНИКІВ	310
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	
ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ ШКІДНИКІВ	312
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	
УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ ХВОРОБ	314
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	
РОСІЙСЬКИХ НАЗВ ХВОРОБ	315
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	316

ВСТУП

До шкідників бобових культур відносяться комахи та інші види живих істот (кліщі та ін.), які живляться рослинами з родини Бобові (*Fabaceae*). До рослин цієї групи відносяться *зернобобові культури* та *бобові трави*. При відсутності заходів по боротьбі з ними відбувається значне зниження врожаю зерна і зеленої маси. Шкодять бобовим культурам як багатокічні, так і спеціалізовані шкідники.

До зернобобових культур, які вирощуються в сільському господарстві відносяться: горох, сочевиця, квасоля, чина, соя, нут, кормові боби, люпин, маш, арахіс, вігна та інші. Серед сільськогосподарських культур зернобобові відзначаються найвищим вмістом білка.

Головні шкідники гороху – попелиця горохова, трипс гороховий, зернівка горохова, довгоносики бульбочкові, горохова галиця, плодожерка горохова, акацієва вогнівка, лучний метелик, совки: С-чорне, капустяна, люцернова, гамма; квасолі – люцернова попелиця, чорниш піщаний, зернівка квасолева, довгоносик чорний, довгоносик сірий буряковий, муха паросткова; сої – теплична білокрилка, люцерновий клопик, ягідний і трав'яний клопи, довгоносики бульбочкові та багатокічні совки. Науково обґрунтований захист цих культур від комплексу шкідників гарантує отримання високих та якісних урожаїв.

Якості та властивості бобових, так само як товарний їх вигляд, урожай, багато в чому залежать від того, чи здорові рослини, які можуть вражатися самими різними захворюваннями – грибними, бактеріальними, вірусними. Вони в окремі роки призводять до значних втрат врожаю та до зниження його якості. Першоджерелом захворювань у більшості випадків є заражене насіння.

Хворе насіння часто має зовнішні характерні особливості: щупле, легке, зморшкувате, видно на ньому і зміни забарвлення оболонки, різні за кольором і формою плями, виразки, нальоти, чорні крапки на оболонці і під оболонкою (плодові тіла грибів), деформованість та інші симптоми. Особливо чітко видно ознаки ураження на світлозабарвленому насінні. Хворе насіння не можна

використовувати як посівний матеріал, його потрібно вибраковувати. Ми познайомимося з основними симптомами найбільш поширених і шкідливих захворювань, що передаються з насінням та в період вегетації, і з тими заходами боротьби, які допоможуть звести втрати врожаю до мінімуму.

Фітопатогенні гриби, що викликають хвороби зернових бобових культур, відносяться до різних класів:

- ✓ фікоміцети – збудники несправжньої борошнистої роси з роду *Peronospora*;
- ✓ аскоміцети – види роду *Erysiphe*, що викликають борошнисту росу;
- ✓ базидіоміцети – пукцинієві гриби з роду *Uromyces*;
- ✓ дейтероміцети – недосконалі гриби з родів *Ascochyta*, *Botrytis*;
- ✓ *Cercosporosa*, *Colletotrichum*, *Fusarium*, *Phylosticta*, *Septoria*, що викликають плямистості, кореневі гнилі, в'янення рослин.

Фітопатогенні бактерії, переважно з родів *Pseudomonas* та *Xantomonas* також у сильному ступені вражають зернові бобові культури.

Фітопатогенні організми, що вражають зернові бобові рослини, поділяються на дві основні групи відповідно до їх потреб в їжі.

Перша група складається з облігатних паразитів або біотрофів, що паразитують тільки на тканинах живих рослин-господарів. До них відносяться види з родів *Erysiphe*, *Peronospora*, *Uromyces*, а також віруси і мікоплазми. Облігатні патогени (біотрофи) зазвичай отримують їжу через спеціалізовані органи – гаусторії, які проникають у клітини сприйнятливих рослин, причому сам збудник може розвиватися як всередині тканин рослин (переноспора, іржа), так і на поверхні їх (борошнисторосіяні). Друга група складається з факультативних паразитів або некротрофів, які вбивають клітини господаря, перш, ніж проникати далі крізь тканини. Некротрофи можуть харчуватися сапрофітно, в зв'язку з чим здатні виживати на рослинних рештках у відсутності рослини-господаря. До факультативних патогенів відносяться види недосконалих грибів, фітопатогенні бактерії.

При підготовці матеріалів авторами використовувались власні фотознімки та з відкритих джерел Internet. При цьому надавалась перевага тим світлинам, які найкращим чином відображають фази розвитку шкідників, особливості пошкоджень рослин та розвитку хвороб, що дозволить ефективно їх розпізнати в природі.